

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

9

Raimundas Lopata
Lietuvos valstybingumo raida
1914–1918 metais

1996

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

9

Raimundas Lopata
Lietuvos valstybingumo raida 1914—1918 metais

UDK 947.45
Lo-139

REDAKCIŅĒ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Rimantas Miknys
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

**Autorius dėkoja Atviros Lietuvos fondui,
prisidėjusiam prie knygos išleidimo**

ISSN 1392—0391
ISBN 5—417—00715—3

© Raimundas Lopata, 1996
© Lietuvos istorijos institutas, 1996

TURINYS

Įvadas	5
PIRMA DALIS. „GINTARINĖS“ DEKLARACIJOS GEOPOLITINIS KONTEKSTAS	11
1914-ųjų perspektyvos	11
Dėl vietos po saule	15
Lenkų klausimas	23
„Tak vied eto čepucha“	28
Kompromisai ir konfliktai	35
Lietuvių politinis pasaulis	35
„Tautos vienybės“ atgimimas	37
Radikalų gravitacijos	42
Vokietijos veiksnyys	48
ANTRA DALIS. NE TIEK Į RYTUS IR Į PIETUS, KIEK Į VAKARUS	56
Ką okupavo Vokietija? A. Pfeilio kazusas	56
Didžiosios Lietuvos kontūrai	63
Politikos kamufliažas	64
Liberalus okupacijos periodas	67
Kaipgi iš tikrųjų buvo Vilniuje	70
Kaipgi iš tikrųjų buvo Kaune	83
Šalin nuo Rusijos	92
„Vive la Pologne!“, arba Lenkijos šešėlis	103
Apie „lietuvišką“ ir lietuvių politiką	112
Restitucijos regimybė	113
Kursas — Lietuvos klausimo internacionalizavimas	117
Prijungimo politika ir kelio į laisvę pradžia	122
Svetimos valdžios žinioje esantis kraštas	130
Pasirengimas deryboms	130
Naujas derybų etapas. I dalis	132
Intermedijos tema: Antantė ir lietuviai	138
Naujas derybų etapas. II dalis	142
Lietuviškoji neomonarchizmo interliudija	145
Rytų komisija ir J. Gabrys	146

F. Roppas ir Lietuvos Taryba	149
Lietuvos karalius Mindaugas II	153
Konflikto koncepcija	163
Limitrofinė valstybė	167
Vakarai, Vakarai	171
„Atėjo laikas sudaryti savą valdžią“	173
Išvados	178
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	183
THE DEVELOPMENT OF THE LITHUANIAN STATEHOOD IN 1914—1918 (Summary)	208
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	218

išplėsti į vakarus (Klaipėda—Liepoja, oficialiai reikalaujant uosto, bet taktiniais sumetimais nesvarstant Mažosios Lietuvos klausimo), į pietryčius (Gardinas—Sokulka—Baltstogė—Volkovyskas—Slonimas, palei strateginius geležinkelius, oficialiai traktuojant šią teritoriją kaip nuo seniausių laikų Lietuvai priklausiusią) ir į šiaurės rytus (Latgalija, „jeigu latgaliai panorės“)⁸. Pastaraisiais dviem atvejais buvo mąstyta apie gudų ir latgalių atskirus administracinius vienetus, dar nustatytiniais santykiais susietus su Lietuvos valstybe. Ribų svarstymą inicijavusių konservatorių nuomone, tokiomis priemonėmis bus sukurtas efektyvus hiterlandas Vilniui⁹. Monarchija — valstybingumo, apsisprendimo, bendro solidarumo simbolis — turėjo saugoti tą efektyvų hiterlandą nuo dezintegracinių tendencijų.

Pagaliau buvo apsvarstytos konkrečios Lietuvos valstybės atkūrimo priemonės bei taktika. „Išleidami iš lietuvių tautos apsisprendimo teisės“, konferencijos dalyviai nutarė siekti iš Vokietijos tinkamo Lietuvos valstybei akto dar prieš taikos konferenciją, o iš Antantės — apsisprendimo teisės pripažinimo lietuvių tautai¹⁰. Pabrėždami apsisprendimo teisę, lietuvių politikai vargu ar žinojo, kokią reikšmę ta teisė netrukus įgis.

Tuo tarpu lapkričio viduryje A. Smetona, S. Kairys bei J. Šaulys, lydimi F. Roppo, nukako į Berlyną, kur barono pastangomis įvyko keletas lietuvių vakarų bei buvo sukurta Vokiečių—lietuvių draugija, sutelkusi žymius vokiečių politikus, finansininkus, mokslininkus. Parodytas dėmesys lietuvius sujaudino, bet ilgai džiaugtis tuo jiems neteko. Berlyne pasirodė ir J. Isenburgas-Birsteinis, kuris pakišo Kuršo Tarybos prašymą kaizeriui dėl susijungimo su Vokietija ir pagrasino, kad jeigu lietuviai to nepadarys, vokiečiams teks ištaisyti sienas: Gardinas—Kaunas—Kuršas¹¹. Taip prasidėjo naujas lietuvių ir vokiečių derybų etapas.

NAUJAS DERYBŲ ETAPAS. I DALIS

VKV skubėjo. Vyriausybei vadovavo nebe paklūsnius G. Michaelis, net ne prūsas, o pirmą kartą reicho istorijoje — bavaras, grafas G. Hertlingas. Tuo tarpu įvykiai Rusijoje, bolševikų perveršmas vėrė naujas separatinės taikos Rytuose galimybes. Pasak E. Ludendorffo, tomis dienomis Berlyne atsiradęs karinės valdžios Lietuvoje viršininkas turėjo išgauti lietuvių ir Užsienio reikalų ministerijos sutikimą Lietuvos personalinei unijai su Prūsija¹².

Lietuviai pareiškimo dėl unijos neįteikė, o lapkričio 26 d. įdavė VKV memorandumą, kuriame prašė sudaryti sutarties projektą, reguliuojantį būsimus Vokietijos ir Lietuvos santykius. Už tai Ta-

rybos nariai reikalavo padidinti jų kompetenciją ir pašalinti nenekčiamą kraštą J. Isenburgą-Birsteiną. Be to, memorandume buvo išreikšta viltis, kad Lietuva nebūs padalyta, o Vilnius bus pripažintas jos sostine. Tarybai paskelbus nepriklausomybę, Vokietija turėjo tą oficialiai pripažinti¹³.

Tačiau VKV atmetė memorandumą, nurodė kreiptis į Vilhelmą II ir apsiriboti funkcijomis vokiečių administracijos sudėtyje. Lapkričio 29 d. E. Ludendorffas pats susitiko su Tarybos delegacija ir vėl griebėsi grasinimų¹⁴. Lietuviai susvyravo, bet dar tą pačią dieną buvo išgelbėti.

Naujasis kancleris, nutaręs toliau vykdyti T. Bethmanno-Hollwego kursą, nusileido daugumos Reichstago partijų spaudimui ir savo lapkričio 29 d. kalboje pripažino apsisprendimo teisę Lenkijai, Lietuvai ir Kuršui. „Mes gerbiame tų caro pavergtų tautų apsisprendimo teisę,— sakė G. Hertlingas,— ir laukiame, kad jos pačios nustatys valstybės formas, atitinkančias jų sąlygas ir kultūrų pobūdį.“¹⁵ Praktiškai tai buvo atsakas į sovietinės vyriausybės lapkričio 8 ir 15 d. dekretus dėl teisingos taikos, t. y. taikos be aneksijų ir kontribucijų, bei dėl Rusijos tautų laisvės apsispręsti, atsiskirti ir sukurti savarankiškas valstybes.

G. Hertlingo kalboje iškelta apsisprendimo teisė turėjo tapti taktine priemone derybose su rusais (lapkričio 26 d. su rusais susitarta po savaitės pradėti derybas dėl paliaubų; jas turėjo tęsti pasitarimai dėl taikos), kad Lietuva būtų prijungta prie reicho. Tuo tarpu VKV atrodė, jog vien ši taktinė, pagalbinė priemonė yra per toli siekianti, kadangi kelia pavojų karo tikslams Rytuose. Savo ruožtu lietuvių delegatai suprato kanclerio kalbą Reichstage kaip pagrindą Lietuvos valstybingumui paskelbti, todėl suskubo nusiųsti padėkos telegramą G. Hertlingui ir paprašyti audiencijos¹⁶.

Gruodžio 1 d. A. Smetona, S. Kairys, J. Šaulys buvo priimti Vilhelmštrasėje ir su R. Nadolniu sudarė protokolo forma pirmąją sutartį su Vokietija. Sutarties esmė buvo ta, kad Taryba, remdamasi Vilniaus konferencijos nutarimais bei apsisprendimo teise, galėjo skelbti nepriklausomybės atkūrimą, tačiau turėjo pažadėti priklausomybę Vokietijai, t. y. sudaryti su ja karinę (su savarankiškai tvarkoma Lietuvos kariuomene), komunikacijos (su administracijos savarankiškumu) konvencijas ir muitų bei monetarinės sistemų bendrumą. Šį pažadą lietuviai susaistė sąlygomis, kad Vokietija pripažins Lietuvą iki taikos konferencijos, o sprendimus dėl valstybės formos, sienų ir ryšių su Vokietija tvirtins Steigiamasis Seimas¹⁷.

Gruodžio 6—7 d. Lietuvos Taryba Vilniuje, o reicho vadovybė Berlyne svarstė šią protokolinę sutartį. Lietuviai įrašė dvi pataisas:

paskelbus nepriklausomybę, Taryba tuojau pat imasi tvarkyti Lietuvos vidaus gyvenimą; Lietuva bendrauja su Vokietija kaip suvereni valstybė¹⁸. Vokiečių nuomonės išsiskyrė.

P. Hindenburgui ir E. Ludendorffui protokolas atrodė per daug radikalus. Jie reikalavo jį atmesti ir svarstyti Lietuvos ir Prūsijos personalinės unijos klausimą. R. Kühlmannas ir G. Hertlingas aiškino, kad lietuvių pareiškimą apsisprendimo teisės mastu bus galima panaudoti derybose prieš rusus (jos turėjo būti atnaujintos gruodžio 12 d.) ir taip patenkinti vokiečių interesus. „Mes turime elgtis dabar pagal apsisprendimo teisės taktiką“, — dėstė generolams Užsienio reikalų ministerijos vadovas. „Pagaliau, — įsiterpė kancleris, — tas protokolas nieko neišsprendžia. Reikia tik pasiekti, kad lietuviai rodytų savanoriškumą.“¹⁹ Vis dėlto protokolą buvo nutarta pataisyti taip, kad ateityje jis neužkirstų kelio Lietuvos personalinei unijai su Prūsija.

Gruodžio 10 d. Kaune Tarybos atstovams buvo įteiktas lietuvių pareiškimo projektas. Nors projekte nedeklaruota Lietuvos aneksija, tačiau kalbėta tik apie Lietuvos savarankiškumą ir nieko nesakyta apie vokiečių išipareigojimus jį pripažinti. Lietuviai reikalavo nepriklausomybės ir išipareigojimų ją pripažinti. Galų gale buvo pasirašytas pareiškimas, kurio pirmojoje dalyje buvo parašyta: „Lietuvos Taryba, krašto ir užsienio lietuvių pripažinta kaip vienintelė įgaliota lietuvių tautos atstovybė, pasiremddama pripažintąja tautų apsisprendimo teise ir 1917 m. rugsėjo 18—23 d. Lietuvių konferencijos Vilniuje nutarimu, skelbia nepriklausomos Lietuvos valstybės atstatymą su sostine Vilniuje ir jos atpalaidavimą nuo visų valstybinių ryšių, kurie kada nors yra buvę su kitomis valstybėmis.“ Antrojoje dalyje Taryba prašė iš Vokietijos apsaugos ir pagalbos ir stojo „už amžiną, tvirtą Lietuvos valstybės sąjungą su Vokietijos valstybe“²⁰.

Taigi buvo kalbama apie nepriklausomybę, bet neužsiminta apie vokiečių garantijas ją pripažinti. Nenumatyta Steigiamojo Seimo sankcija. Tačiau vokiečių atstovai žodžiu žadėjo, kad bus suteiktas pripažinimas, o paskelbta bus tik pirmoji pareiškimo dalis. Tad aiškėjo, jog dokumento padariniai gerokai priklausys nuo vokiečių ir rusų derybų Lietuvos Brastoje eigos.

Kol Lietuvos Taryba pasirašinėjo dokumentą (15 buvo už, 3 — prieš, 1 susilaikė, bet pasirašė visi 20), Vokietijos vadovaujantys sluoksniai tarėsi, kaip reikės elgtis su bolševikais prie derybų stalo ir koks turėtų būti Lietuvos likimas. Gruodžio 18 d. Karūnos tarybos posėdyje Vilhelmas II pritarė VKV nuomonei ir pasisakė už personalinę Lietuvos uniją su Prūsija, bet sutiko su kanclerio išlyga — jeigu unijai pritaris imperijos monarchai. Be to, buvo nutarta didinti Lenkijos ir Lietuvos prieštaravimus, kad nereikėtų

Vilniaus klausimo spręsti Berlyne²¹. Mažiausiai posėdyje kalbėjo R. Kühlmannas, paskirtas delegacijos vadovu. Vėliau savo atsiminimuose jis taip aprašys posėdžio metu kilusį planą: „Aš sumaniau, remdamasis tautų apsisprendimo teise, suardyti punktą apie taiką be aneksijų. Mano planas buvo įvelti rusus į grynai akademinę diskusiją apie tautų apsisprendimo teisę ir jos galimas praktines pasekmes, o po to, ką mes teritorinėmis nuolaidomis atiduodame, susigrąžinti pasinaudojus tautų apsisprendimo teise.“²² Užsienio reikalų ministerijos šefas negalvojo apie Rusijos pakraščių aneksiją. Jam buvo svarbu juos tik atplėšti ir tokiu būdu sudaryti galimybę tuos kraštus paversti užstatu Antantei keliant teritorines pretenzijas²³. Kitaip tariant, vokiečių diplomatinės tarnybos šefas vadovavosi nuostata, kad į susitarimus su Rytais reikia žiūrėti tik kaip į preliminarų taikos mūšį, po kurio dar turėjo būti atsiskaityta su Vakarais.

Vadovaudamasis šiuo planu, R. Kühlmannas jau pirmame derybų etape (gruodžio 22—28 d.) bandė išspręsti Rusijos vakarinių pakraščių problemą. Turėdamas omenyje tautų apsisprendimo teisę, jis pateikė sovietinei pusei gruodžio 11 d. pareiškimo pirmąją dalį ir pasiūlė į ją žiūrėti kaip į tautos valios išraišką. Bolševikai protestavo argumentuodami tuo, kad Taryba nėra demokratiniais pagrindais išrinkta tautos atstovė, ir pareikalavo pateikti Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo notifikaciją su visų Tarybos narių parašais²⁴. Taigi pirmame derybų etape Lietuvos klausimo R. Kühlmannui nepavyko išspręsti, o antram (sausio 9—18 d.) reikėjo gauti lietuvių savarankiškumo notifikaciją, nes tik tuomet bus galima toliau laikytis pasirinktos taktikos. Sausio 7 d. buvo kreiptasi į Tarybą, kad ši viešai paskelbtų nepriklausomybę ir parengtų notifikacijos dokumentą griežtai laikydamosi gruodžio 11 d. nutarimo pirmosios dalies.

Tačiau Taryba nesirengė besąlygiškai tenkinti vokiečių norų. Tiek konservatoriai, tiek radikalai jau buvo pastebėję, jog gruodžio 11 d. akto pirmoji dalis naudojama tik kaip argumentas, kad Lietuva būtų atskirta nuo Rusijos, o krašte jos neleidžiama skelbti. Net A. Smetonos vadovaujami konservatoriai, kurie buvo linkę paisyti vokiečių reikalavimų, siūlė visų pirma gauti raštišką vokiečių išsipareigojimą pripažinti Lietuvą. Tuo tarpu radikalai stojo už nuoseklų tautos apsisprendimo principo įgyvendinimą, t. y. siūlė įtraukti Steigiamojo Seimo sankcijas Lietuvos valstybingumui, o kraštą valdyti pavesti mažumos atstovais papildytai Tarybai. Sausio 8 d. posėdyje buvo priimta gruodžio 11 d. nutarimo pirmoji dalis su papildymu apie kiek galima greičiau demokratiškai išrinktą Steigiamąjį Seimą²⁵.

Kadangi toks pareiškimas prieštaravo R. Kühlmanno planui ir, be to, galėjo būti naudingas rusams, reikalavusiems plebiscito Lietuvoje, tai aišku, jog jis buvo atmestas. Sausio 9 d. lietuviai sutiko nusileisti, bet notifikaciją susiejo su teigiamais atsakymais į tris klausimus: kada Tarybai bus perleista valdžia, kada bus atitraukta vokiečių kariuomenė ir leista sava, ar Vokietija pripažins Lietuvą ir kada tai bus? Taryba netgi ėmėsi formuoti delegaciją, kuri Berlyne būtų atlikusi notifikacijos formalumus, jei būtų buvę gauti teigiami atsakymai²⁶.

Vokiečiai tylėjo, nes Lietuvos Brastoje visą dėmesį teko sutelkti į Ukrainos klausimą²⁷. Tad prie Lietuvos problemos grįžo tik prieš trečią derybų su rusais etapą (sausio 29—vasario 10 d.).

Sausio 27 d. buvo nuspręsta padidinti Lietuvos teritoriją—prijungti prie karinės Lietuvos valdybos Baltstogės—Gardino valdybą, pavadinti visą šią sritį Lietuvos karine valdyba su centru Vilniuje ir įkurti dvi apygardas—Šiaurės bei Pietų Lietuvos. J. Isenburgas-Birsteinai buvo priverstas atsistatydinti²⁸.

Tuo pat metu vokiečiai mėgino paspausti Tarybą. Sausio 25 d. Vilniuje buvo leista gudams surengti konferenciją ir joje išrinkti Gudų Radą. Ši, nieko nelaukdama, kvestionavo Tarybos teisę kalbėti Lietuvos vardu ir kreipėsi į Vokietijos vadovybę su prašymu paremti kuriant Lietuvos—Gudijos federacinę valstybę.

Sausio pabaigoje atvykęs į Vilnių, R. Nadolnis lietuviams žodžiu pažadėjo, kad Vokietija tikrai pripažins Lietuvos nepriklausomybę, bet už tai Taryba turi pateikti dvi notifikacijas. Viena būtų skirta Rusijai (gruodžio 11 d. akto pirmoji dalis), kita—Vokietijai (gruodžio 11 d. aktas su priedais apie Steigiamąjį Seimą)²⁹.

Tokiomis aplinkybėmis sausio 26 d. Tarybos posėdyje buvo imta nagrinėti notifikacijos klausimą. Diskusijos vėl sukėlė ginčus, kurie baigėsi Tarybos skilimu. Radikalai, siūlę grįžti prie sausio 8 d. formulės ir notifikuoti iš principo naują dokumentą, nesulaukė paramos. Protestuodami prieš konservatorių neryžtingumą, S. Kairys, M. Biržiška, J. Vileišis ir S. Narutavičius pasitraukė iš Tarybos. Konservatoriai 12 balsų priėmė reikalaujamus dokumentus³⁰. Nors kitą dieną Taryba iškėlė vokiečiams sąlygą per tris savaites pripažinti nepriklausomybę, kitaip ji anuliuos visus raštiškus pasižadėjimus³¹, tačiau ir taip buvo aišku, kad iširus atstovybei konservatorių dokumentai prarado juridinį pagrįstumą. Tai tapo viena iš priežasčių, dėl kurių vokiečiai neišleido Tarybos delegacijos į Lietuvos Brastą. Karinė valdžia neišleido Tarybos delegacijos ir į Berlyną. Nesulaukus leidimo, konservatorių nuotaikos ėmė radikalėti. Vasario 8 d. pasitarime buvo nutarta į Berlyną „informacijai“ pasiųsti J. Šaulį, o jam grįžus skelbti Lietuvos nepriklausomybę³².

Tačiau anksčiau negu J. Šaulys išvyko į Berlyną F. Roppo kvietimu atvyko P. Karevičius. Manoma, kad kancleriui jis įteikė sausio 26 d. Tarybos notifikaciją³³. Archyvų šaltiniai byloja, kad vyskupas įteikė ir memorandumą. Jame jis siūlė sudaryti Lietuvoje pereinamąją vyriausybę iš vieno pirmininko vokiečio, septynių valstybės sekretorių lietuvių ir septynių vokiečių. Pirmininkas turėjo būti artimas Vokiečių—lietuvių draugijai. Pagrįsdamas savo teiginius, vyskupas rašė, kad tik tokia vyriausybė galės sudaryti tarptautinę sutartį su Vokietija. Vasario 8 d. pokalbyje su Užsienio reikalų ministerijos atstovais P. Karevičius įspėjo dėl socialdemokratinių ir anarchistinių grupių pavojaus Lietuvoje ir aiškino, kad tik pripažinus nepriklausomybę sustiprės vokiečiams palankūs monarchistiniai, konservatyvūs elementai ir bus garantuotas glaudus krašto prijungimas prie reicho³⁴. Vasario 10 d. vyskupą priėmė G. Hertlingas, kiek vėliau — VKV vadovybė³⁵. Visi žadėjo paremti Lietuvos nepriklausomybės pripažinimą.

Be abejo, tokie pažadai galėjo būti duoti, tačiau vargu ar galima sutikti su P. Vitkausko nuomone, jog kancleris davė tokį pažadą, nes žinojo, kad tą dieną Lietuvos Brastoje turi būti išspręstas Lietuvos klausimas ir kad lietuviai planuoja įteikti notifikaciją³⁶. Reikia pabrėžti, jog vasario 10 d. vokiečiai rengėsi ne tam, kad lietuviai įteiks notifikaciją (tik su dvylika parašų?), bet nutrauktų derybas, jeigu bolševikai nesutiktų su jų reikalavimais. Mat jau vasario pradžioje, diktuojuant VKV, buvo nutarta pereiti prie beapeliacinių jėgų pozicijų derybose su bolševikais. Vasario pradžioje generalitetas buvo parengęs naujo puolimo planą, kurį po to, kai bolševikai neišlaikė spaudimo ir nutraukė vasario 10 d. derybas, Vokietijos vadovybė formaliai patvirtino vasario 13 d. Hamburge įvykusiame pasitarime³⁷. Taigi vokiečiams lietuvių notifikacijos neberekėjo. Turėdami gruodžio 11 d. aktą su visų Tarybos narių parašais, jie, suprantama, galėjo paremti Lietuvos nepriklausomybės pripažinimą.

Štai kodėl jau vasario 10 d. J. Šaulys iš Berlyno siuntė telegramą į Vilnių ir prašė sukviesti visus Tarybos narius. O tos pačios dienos vakare atsiradęs Vilniuje pranešė, kad „griežtą žingsnį reikia daryti susitarus visai Tarybai“³⁸. Štai kodėl F. Roppas, žinodamas apie lietuvių apsisprendimą ir abejodamas, ar tai nesibaigs Tarybos išvaikymu, vasario 12 d. telegrafavo iš Berlyno ir prašė „nedaryti žingsnio“³⁹. Tačiau Taryba ryžosi. 1918 m. sausio 8 ir 26 d. formulių pagrindu pasiekus kompromisą su radikalais, vasario 16 d. *en bloc* buvo priimtas toks aktas: „Lietuvos Taryba, kaip vienintelė lietuvių tautos atstovybė, remdamasi pripažintąja tautų apsisprendimo teise ir lietuvių Vilniaus Konferencijos nutarimu rugsėjo 18—23 d. 1917 m., skelbia atstatanti nepri-

klausomą demokratiniais pamatais sutvarkytą Lietuvos valstybę su sostine Vilniuje ir tą valstybę atskirianti nuo visų valstybinių ryšių, kurie yra buvę su kitomis tautomis. Drauge Lietuvos Taryba pareiškia, kad Lietuvos valstybės pamatus ir jos santykius su kitomis valstybėmis privalo galutinai nustatyti kiek galima greičiau sušauktas Steigiamasis Seimas, demokratiniu būdu visų jos gyven-tojų išrinktas.“⁴⁰

Taigi konservatoriai, nusileidę radikalams, vis dėlto sau-sio 8(26) d. formulėje įrašė svarbią pataisą — „galutinai“. Tai reiškė, jog jie neužkirto sau kelio iki Steigiamojo Seimo priimti kons-titucinius Lietuvos valstybingumui sprendimus. Tačiau, svarbiau-sia, akte buvo aiškiai užfiksuota, kad lietuvių tauta yra valstybės atkūrimo subjekta. O kaip lietuvių politikoje bus interpretuoja-ma tautos sąvoka (etniškai ar sociologiškai)⁴¹, priklausė nuo to-lesnės konservatorių ir radikalų sąveikos bei jai įtakos dariusių išorinių veiksnių.

Kokią reakciją aktas sukėlė Berlyne? Vasario 20 d. Tarybos nutarimas buvo viešai paskelbtas Reichstage. Jo tekstą perskaitė A. Groberis, Katalikų centro partijos frakcijos pirmininkas, o ta proga pasinaudojęs M. Erzbergeris oficialiai paklausė, kodėl gi vyriausybė delsia pripažinti Lietuvą⁴². Taigi J. Šaulio vizitas Ber-lyne, P. Klimo nedviprasmiškos užuominos leidžia, regis, teigti, jog Tarybos žingsnis buvo derintas su vokiečių opozicija.

Tuo tarpu vadovaujantys reicho sluoksniai, vasario 20 d. susi-rinkę apsvarstyti padėties Lietuvoje, net ketino išvaikyti Tarybą. Įsiaudrinusius kolegas ramino Užsienio reikalų ministerijos atsto-vai, vicekancleris F. Payeris. Pamažu diskusija nukrypo į persona-linės unijos klausimą. Kariškiai vėl prisiminė Prūsiją. Imperinės valdžios atstovai abejojo, ar Lietuvos—Prūsijos kombinacija Eu-ropoje nesukels aneksijos įvaizdžio⁴³. Klausimas liko atviras, o tai atitiko kanclerio planus.

„Reikia Tarybą atvesti į protą derybomis“,— aiškino jis⁴⁴. G. Hertlingas nutarė tęsti derybas su lietuviais, nes jį, Katalikų centro partijos narį, Reichstage spaudė partijos draugai. Antra vertus, kancleris iš patikimų šaltinių sužinojo, jog Prancūzija ke-tina pripažinti Lietuvą⁴⁵.

INTERMEDIJOS TEMA: ANTANTĖ IR LIETUVIAI

Turint omenyje Antantės ir jos sąjungininkų pareiškimus 1918 m. pradžioje (sausio 6 d.— D. Lloydas George'as, sausio 8 d.— W. Wilsonas), galėjo susidaryti įspūdis, jog Vakarų valstybės nie-